

100 t, krigsåret 1940 kom udbyttet dog op på 700 t. Gråsej anvendes mest til frikadeller og fiske- rand, en del forarbejdes industrielt til »sø laks« idet kødet saltes, røges og farves, af reststykkerne fremstilles en rødlig fiskepuré til brødpålæg (4). Skindet kan bruges til porteføljevarer og bogbind. Ved et høstgilde på Djursland 1791 blev der bl.a. serveret suppe med kødboller af gråsej med smør og peber (5).

Færøerne: »Særdeles tilsender Gud en slags lille fisk kaldt *murt*, som er en slags meget små sej, og det i sådan overflødighed, at havne og vige undertiden fyldes med den ... der kommer ofte så stor mangfoldighed ind i Torshavn (hvor der bor mange nødtørftige sjæle), at man ikke ser bunden for dem« (1673). Den enårige »sommersej« er en stor del af året befolkningens vigtigste nærings- middel. Om efteråret kan der samle sig utroligt store stimer. Man fisker om aftenen og oftest ved *dyrgning*: medestang med kort snøre og krog, der slæber efter båden og bevæges frem og tilbage. Som agn benyttes snegle eller sild-lignende strimler skåret af sejens hvide bug. Fangsten med vod kan være overordentligt stor (6). Leveren spises stegt eller bages ind i runde, flade rugmelskager (o. 1780; 7); *livurseiður* er sej fyldt med lever og æltet i mel (8).

LITTERATUR: (1) 293 1801,273; (2) 472b 2,122; (3) 868 114; (4) 218 1,507; (5) 239 1926,87-89; (6) 828 93; 864 7,1873,116f; (7) 828 116; (8) 393 259.

Kulmule, *Merluccius merluccius*

30-100 cm langstrakt gråsort eller sølvgrå torske- fisk med én gatfinne, en kort og en lang rygfinne, kraftigt hoved og stor mund. Lever i Øresund og nordpå.

– Danmarks Dyreverden 4, 180f.

Kulmule, ældre nydansk kulmul(e), o. 1770ff kul- mund, kollemisse, -moder, -morder, -mule; nav- nets oprindelige betydning er 'fisk med [kul-]sort mund' (gabet og gællehulerne har sorte inderfla- der) (1). Måske som persontilnavn Kolmule i 1400-t (2).

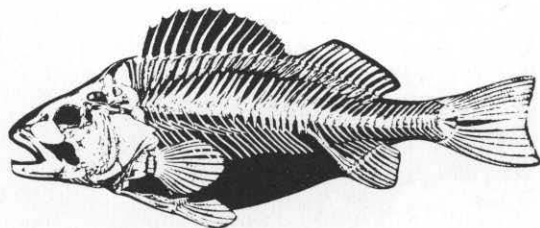
Løj(e) 1787ff (3), *blister* 1802ff; jyske vestkyst, Thy (4) af *blistre* 'funkle' = fisken har sølvglinsen- de sider (5); *havgedde* o. 1850 (6), *risbider* Vend-

syssel (7) med forklaringen (?); træffes kun nær land når skoven (jysk ris) grønnes (8).

Kulmulen tages i Nordeuropa kun som bifangst, årligt næppe over 100 t; ungfisken går til industri og de store eksemplarer til konsum.

LITTERATUR: (1) 693b 5.2,1769,1019; 903 3.2, 241; 439b 184; (2) 363 2.1,594; (3) 651 155; 202c 2,214,291; (4) 936 46; 662 2,32; 453 105; 159 11, 1902,361; (5) 659 2,819; (6) 472b 2,141; (7) 202c 2,291 og 3,196; (8) 159 11,1902,408.

Aborre fra V. Prosch: Lærebog i Naturhistorie, 1867.

Aborre, *Perca fluviatilis*

Højrygget, indtil halv meter lang ferskvandsrov- fisk med skrå pande og mørkegrøn ryg, dens grøn- gullige sider har fem til syv mørke tværstriber. Alm. i damme, søer, brakvandsfjorde og rindende vandløb.

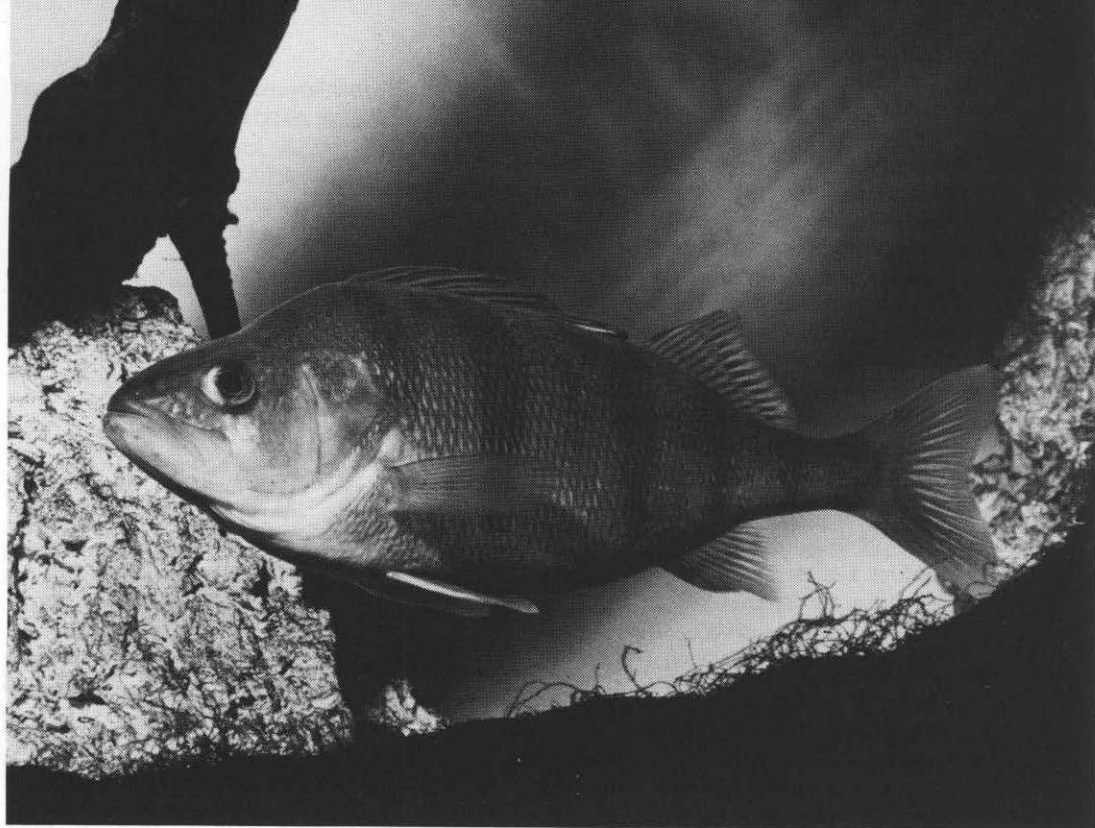
– Danmarks Dyreverden 4, 186-89.

Aborre, fællesnordisk, gammeldansk aghborre, også åborre 1622ff; Thy 1769, Mors 1807 (1); for- leddet måske omtydning af vandløbet å; efterled- det -borre er beslægtet med tysk barsch og engelsk bass, af indoeurop. ak og bhors 'spids, børste' (samme oprindelse som plantenavnet borre); to af rygfinnerne har 13-15 stive pigstråler (2) jf. *river* (3), iflg. kilden på grund af finnernes ru (rivende) panserskæl.

Som persontilnavn Aborræ, Agborræ, Agborre 1300-1400-t (4); indgår i stednavnene Aborresø 1682ff og Aborrebjerg 1844ff ved Møns klint (5), måske i Agborg Gamtofte s. VFyn (6).

Aborre er afbildet i våbnet for Markvardius de Bøtteløf 1379 (7).

Aborre Krykryg Mors 1811, VHanherred (8), *Krogryg* ØJylland og *Krumryg* Staby VJylland (9)

Aborre. BIOFOTO/Kaj Boldt.

sml. nedenfor; *båse* Kliplev (10), smal og mager aborre: *sørender* 1843 (11), dybvandsaborre: *sildingjager* Silkeborg, silding = smelt (12).

LITTERATUR: (1) 434 1, tillæg 10; 693b 5.2, 1018; 669 21; (2) 626 1; (3) 222j 28; (4) 363 1.1,2; 474 1,2; (5) 156 16,263; (6) 395 98,229; (7) 2 136; (8) 770 95; 131 3; (9) 422 1,18; (10) 388 (o. 1925); (11) 780a 620; (12) 218 2,175.

FISKERI OG ANVENDELSE

Knoglefund siden Bøllingtiden 10.500-10.000 f.Kr. (1), fiskens skæl blev fundet i udgravninger af det middelalderlige København (2).

For 4 skilling kan man få så mange store aborrer, at fire mennesker har nok til et måltid (1768; 3). Der fanges hvert år mange læs aborrer i Limfjorden, navnlig ved Hjarbæk, Skals og Vorde (1802; 4), i midtjyske søer med redskabet kolpetøj, som agn benyttes fiskens mave og øjne eller skallens svømmeblære (5), små aborrer bruges som agn på ålekroge (6). Aggertangen blev gennembrudt 1825, og 1826 drev der så mange aborrer i land i den vestlige del af Limfjorden, at de måtte fjernes og graves ned (7).

Aborre indgår med gedde, ål og planter i råd for dårlige øjne (inddrypning), de gnides med en blanding af fiskens galde, jernurtsaft og honning (begyndelsen af 1400-t; 8); aborre er god at spise mod koldfeber = malaria (1663; 9) og er en af de sundeste konsumfisk: kan spises også af syge, sårede og barselkvinder (1649; 10).

Skællene er blevet brugt ligesom pailletter til pynt på dametøj (o. 1850; 11), af skællene laves kunstige blomster m.m., huden giver en husblaslignende lim (1915; 12).

LITTERATUR: (1) 27 277; (2) 741 81; (3) 693b 4,390,394; (4) 418 360; (5) Ferskvandsfiskeribladet 27,1929,43-46 jf. 1894,59; (6) 218 2,147; (7) 557 232; (8) 8 17f; (9) 107 upag.; (10) 356 18; (11) 472b 1,22; (12) 756 1,98.

DIVERSE

Aborren skulle sammen med andre fisk finde en prinsesses nøgleknappe på havbunden, men den rykkede så hårdt i det, at den blev krumrygget (1) sml. sild s. 211, hornfisk s. 249.

Skalle Blinkøje, den fagre fisk, skal manden have, men Aborre Krumryg, den grimme fisk, den skal

karlen have, sagde konen, som holdt mere af karlen end af sin mand (skallen blev regnet for en ringere fisk) (Mors 1807; 2), siden fortalt som foregået i Torsted, Tåning m.fl. steder (3) sml. skulle s. 230.

Skæmtesagn »Flire og aborre« (4).

En kone i Lønborg var heks og kunne komme små skaller på stegepanden og forvandle dem til store aborrrer (5). I aborrreren kan der være en nylig slugt og ufordøjet fisk, hvis gravid kvinde spiser den aborrrerer hun (6).

Talemåder: skyde ryg som en aborre (7), fange en aborre = falde og stikke armene i vandet (Lolland; 8).

Børneleg: der slås kreds om én, som er aborrreren, og man synger: »Aborrreren svømmer og garnet går i stykker, hvor den ser hul, dér smutter den ud«; en i kredsen råber: der er hul! og aborrreren skal så prøve at bryde igennem (9).

LITTERATUR: (1) 464 5,158; (2) 669 95; (3) 423; (4) 131 3; (5) 464g ny rk. 6,229; (6) 464 4,1879, 361; (7) 472b 1,3; 464c 601; (8) 388; (9) 464i 230.

PROSA OG POESI

En lille aborre med smukt tigret skind og misundelsesværdig rundryg *H. C. Andersen*, *Dryaden* (1868).

Få fisk har så skønne farver som aborrreren, dens hale, dens finner og alle de underlige strimer som sirlige kantebånd hen over dens buede sider. – Aborrreren var at sammenligne med dens [åens] værdige borgermænd, der foragtede al leg og bevægede sig i adstagede buer, hvor vandet var dybt og fuldt af mystik. Aborrreren gik i dybden, der var noget filosofisk ved hele dens apparition, også filosofiens krumme ryg var dens (a). En aborre stak en tvær mund og et par grønne øjne op over vandspejlet for atter at forsvinde med krum ryg i dybet (b) *Jeppes Aakjær* (1).

Det er aborrrerne, søens marodører, der jager, forenet i storflok ligesom soldater i en hær følger de, den ene række over, ved siden og bag den anden ... svinger så alle på en gang – og går fra den lange, lidt pladstagede marchkolonne over i fylkingens kompakte formation. Et nyt signal, uhorligt, umærkeligt for andre end dem, og atter formeres i rask tempo den smalle, letglidende jagtkolonne *Svend Fleuron* (2).

Aborrreren vifted sin kløftede svans · sagte til takten af langalgens dans *Jeppes Aakjær* (3).

Iljitsch Johannsen, Aborre (4).

LITTERATUR: (1) a 937p 137f; b Vadmelsfolk (1900); (2) 222j 40f; (3) 937g 189; (4) 410b 69.

Hork, *Acerina cernua*

Ligner en lille aborre, men har to sammenhængende rygfinner og ingen mørke tværbånd. Bundfisk i søer.

– Danmarks Dyreverden 4, 132f.

Hork(e), gammeldansk d.s., måske beslægtet med harke 'stor rive' og navnet skyldes da fiskens ru (takkede) skæl (1).

Som persontilnavn *Horck* 1200-t og 1600-t (eller til jysk hork 'lille dreng') (2).

Kulbars 1622-1763 (3), *kulbasse* 1649 (3a), *stikborre* o. 1700 (4), *farrike* og *stibling* 1763-1804 (5), *sandknægt* Ringkøbingegnen 1838 (6), *kullerbus* Haderslev Dam (7).

Den spises af mange som en delikatesse (MSjælland 1791; 8), giver en god og velsmagende suppe (1802; 9).

Spises nu sjældent, men bruges som agn for ål (10); i Haderslev Dam blev nogle år fisket 20 t hork til ørredfoder (11).

Drage eller trække hork i land = snorke (o. 1700ff) (12).

LITTERATUR: (1) 659 8,455; 7,833; (2) 363 1.1, 467; (3) 434 2,655; 693b 1,1763,650; (3a) 356 8; (4) 170 1909,58; (5) 693b 1,650; 439b 191; (8) 472b 1,44f; (7) 830 262; (8) 57 124; (9) 418 260; (10) 756 1,1915,98; 662 1,53; (11) 830 262; (12) 903 2,1802,633; 464 6,1883,279; 794 2,108,235.

Tobis, *Ammodytes*, *Hyperoplus*

Små slanke overfladefisk med spidst hoved og ingen bugfinner. Den 15-20 cm lange TOBIS eller SANDGRÆVLING, *Ammodytes lancea*, er grøn med hvide sider, rygfinnen danner en lav bræmme langs næsten hele ryggen; alm. ved vore kyster. TOBISKONGEN, *Hyperoplus lanceolatus*, bliver 20-35 cm, har kortere rygfinne og en sort plet på hver side af snuden. Fiskere skelner ikke mellem sandgrævlung og tobiskonge.

– Danmarks Dyreverden 4, 209-13.

Tobis, ældre nydansk d.s., 1710 Tobias, fra tysk; i